

გლობალიზაციის გამოწვევები და საქართველოს ეკონომიკის პერსპექტივა

საქართველო პატარა ქვეყანაა, რომლის ეკონომიკა მსოფლიო მეურნეობის მასშტაბით ძალიან მცირეა. მისი ხვედრითი წილი 2005 წელს მსოფლიო მთლიან პროდუქტში 0.015%-ს, ექსპორტში - 0.009%-ზე ნაკლებს, იმპორტში არ აღემატებოდა 0.018%-ს, პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში კი - 0.012%-ს შეადგენდა.

მსოფლიოში ნაკლებად მოიძებნება საქართველოს დარი პატარა ქვეყანა, სადაც ბუნებრივ-კლიმატური პირობებისა და რესურსების ასეთი დიდი მრავალფეროვნებაა. ეს გარემოება ხელსაყრელ პირობებს უქმნის ეკონომიკის სხვადასხვა დარგს, პირველ რიგში კი სოფლის მეურნეობას. ამასთანავე, საქართველო სოფლის მეურნეობის კუთხით ძნელად ასათვისებელი რეგიონია. ქვეყნის მთელი ტერიტორიის 54% მთებს უკავია, 33% - მთისწინეთს და მხოლოდ 13% - დაბლობებს. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ გარემოებასაც, რომ საქართველოში საკმაოდ მაღალია მზის რადიაციის ინტენსიურობა და ხანგრძლივობა. ხელსაყრელი კლიმატური პირობები საშუალებას იძლევა წარმატებით წელიწადში ორი მოსავალი მოვიყვანოთ.

საქართველოს ბუნებრივ რესურსებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მინერალურ რესურსს, რომლის მარაგი ნედლეულის ძირითადი ტიპების მიხედვით შეფასებულია 90 მლრდ აშშ დოლარად. ამ რესურსების გამოყენების ხარჯზე საქართველოში წლიურად შესაძლებელია 30 მლრდ აშშ დოლარზე მეტი პროდუქციის წარმოება. მაღალი ეკონომიკურობით გამოირჩევა ჰიდროენერგორესურსები (30.3 მლრდ დოლარი), აგრეთვე მინერალური და მინისქვეშა თერმული წყლები (19.8 მლრდ დოლარი). საქართველოში ნახშირის პროგნოზული მარაგი აღემატება 700 მლნ ტონას, ხოლო ჰიდროენერგეტიკული რესურსების სრული პოტენციალი წლიურად 159.4 მლრდ კილოვატსაათია. მტკნარი მინისქვეშა წყლების ჯამური ბუნებრივი დებეტი ასევე საკმაოდ მაღალია

(560 კუბ. მეტრი წამში) და შეადგენს საქართველოს ტერიტორიაზე მოსული ნალექების 20%-ს. დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა მინერალური წყლები, რომელთა რაციონალური გამოყენება საქართველოში სავალუტო შემოსავლების მნიშვნელოვანი წყარო შეიძლება გახდეს.

საქართველოს კონკურენტული უპირატესობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შემადგენელია მისი უაღრესად ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, რაც ქვეყნის გლობალურ პროექტებში აქტიურად ჩართვის შესაძლებლობას იძლევა. საკითხი რამდენიმე გლობალურ ენერგეტიკულ და სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო პროექტს ეხება. ესენია: ბაქო-სუფსის მოქმედი ნავთობსადენი; ბაქო-თბილისი-ერზრუმის გაზსადენი; ყარსი-ახალქალაქი-თბილისი-ბაქოს მომავალი სარკინიგზო მაგისტრალი, რომელიც ევროპას ყაზახეთთან და ჩინეთთან დააკავშირებს. ამ მაგისტრალის საშუალებით საქართველოს, როგორც ევროპა-აზიას შორის სატრანზიტო ქვეყნის როლი, კიდევ უფრო გაიზრდება. აღნიშნული პროექტის დამთავრების შემდეგ მივიღებთ თანამედროვე "აბრეშუმის გზას", რომლითაც ყარსში მყოფი ადამიანი ყაზახეთის გავლით შანხაისა და ჰონგკონგში ჩასვლას მოახერხებს. ეს პროექტი, რომელიც ე.წ. "მარმას პროექტს" მიემატება, ბრიტანეთიდან წამოსულ მატარებელს თურქეთის გავლით ჩინეთში პირდაპირ ჩასვლის საშუალებას სიცემს. აღნიშნული მაგისტრალით ყოველწლიურად ასევე შესაძლებელი გახდება 20 მლნ ტვირთის გადატანა. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ 2008 წლის აგვისტოში განვითარებულმა მოვლენებმა საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციას სერი-

ილგუჯა ალიევი

ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი, თსუ სრული
პროფესორი

ოზული საფრთხე შეუქმნა. არსებობდა იმის პერსპექტივა, რომ საქართველო, როგორც ერთ-ერთი საკვანძო ქვეყანა, ჩართულიყო საუკუნის გლობალურ ენერგეტიკულ პროექტში "ნაბუკოს" სახელწოდებით, თუმცა ექსპერტები გამოთქვამენ ვარაუდს, რომ არსებული სიტუაციის გამო ჩვენს ქვეყანას ამ მარშრუტმა შესაძლებელია გვერდი აუაროს.

გლობალიზაციის პროცესში საქართველოს მონაწილეობას განსაზღვრავს ის გარემოება, რომ ჩვენთან ჯერ კიდევ მიმდინარეობს პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პროცესი, რომელიც განსაკუთრებული სიმწვავეთა და წინააღმდეგობრივი ხასიათით გამოირჩევა. თანამედროვე მსოფლიო პრაქტიკა ნათლად ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება შეუძლებელია ამ პროცესის გლობალიზაციის ფუნდამენტურ პრინციპებთან შეუთავსებლად და იზოლაციაში ყოფნა სტაგნაციას ნიშნავს. აქედან გამომდინარე, გლობალიზაციის პროცესებში ჩართვა ჩვენი სტრატეგიული მიზანია, რაც ტრანსფორმაციის პროცესებთან ერთად, ეკონომიკის პერსპექტიული განვითარების ლოგიკას განსაზღვრავს. ამასთანავე, აღნიშნულ პროცესებში მონაწილეობა უნდა განხორციელდეს საკუთარი სახისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნებით. ქვეყნის წინაშე მდგარი სტრატეგიული მიზნიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს შემდეგი ამოცანა: მთელი საზოგადოებისა და პირველ რიგში - ეკონომიკის რეკონსტრუქცია იმ მოდელით, რაც ძირძველ ტრადიციებს ინოვაციებთან გააერთიანებს.

ნებისმიერი ქვეყნის მონაწილეობა გლობალიზაციაში, ეროვნული და

ინტერნაციონალური ასპექტების ურთიერთიმართების დიალექტიკასთან ერთად, მთელ რიგ აქტუალურ და საადისკუსიო საკითხების გარკვევასაც მოითხოვს. კერძოდ, არის თუ არა ქვეყანა მზად გლობალიზაციაში მონაწილეობის სანაცვლოდ ეროვნული სუვერენიტეტის გარკვეული ნაწილის დასათმობად? როგორია თანაფარდობა სუვერენიტეტის ამ დათმობილ ნაწილსა და გლობალიზაციიდან მიღებულ სარგებელს შორის? რა გზებით შეიძლება უფრო ეფექტიანად ჩაერთოს ქვეყანა გლობალიზაციაში – დამოუკიდებლად თუ რომელიმე რეგიონალურ გაერთიანებაში მონაწილეობის გზით? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა ბოლო შეკითხვიდან დავიწყეთ. მიგვაჩნია, რომ უფრო ეფექტიანია საქართველოს გლობალიზაციაში ჩართვა რომელიმე მსხვილ სტრუქტურაში მონაწილეობის გზით. წლების მანძილზე საქართველო იყო ისეთი რეგიონული გაერთიანებების წევრი, როგორიცაა: დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა (დსთ), შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია (ე.წ. “BSEC”) და “სუამი”. ცნობილი მიზეზების გამო საქართველომ გამოაცხადა დსთ-დან გამოსვლის შესახებ, დანარჩენი ორი ორგანიზაციის საქმიანობა კი, არ არის ეფექტიანი და არ იძლევა გლობალიზაციაში ჩვენი ქვეყნის აქტიური ჩართვის შესაძლებლობას.

საქართველო ევროპულ ფასეულობებზე ორიენტირებული ქვეყანაა და ევროპისაკენ სწრაფვის ისტორია, ჯერ კიდევ, შუა საუკუნეებიდან იწყება. ყველაზე პროგრესულად ითვლება ის გზა, რომელიც ევროკავშირში შეგვიყვანს და განვითარებული ეკონომიკისა და ცხოვრების მაღალი დონის მიღწევის მტკიცე გარანტი იქნება. იმავდროულად ეს არის ხანგრძლივი და ძნელად გასავლელი გზა, ვინაიდან ევროკავშირში პოსტკომუნისტური ქვეყნების გაერთიანება გულისხმობს მათ საფუძვლიან მომზადებას, საზოგადოებრივი ცხოვრების უკლებლივ ყველა სფეროში სათანადო პირობების შექმნას და მათზე დაყრდნობით სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში გარღვევის განხორციელებას. ევროკავშირში ინტეგრაციის პერსპექტივიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვან მოვლენად უნდა ჩაითვალოს ხუთი პოსტსაბჭოთა ქვეყნისათვის (საქართველო, უკრაინა, მოლდოვა, აზერბაიჯანი და სომხეთი) გაერთიანების ასოცირებული წევრობის შეთავაზება, რაც გულისხმობს აღნიშნულ ქვეყნებთან სავაჭრო რეჟიმის გამარტივებას და ევროკავშირის ქვეყნებთან ვაჭრობის გაადვილებას. ევროკავშირში ინ-

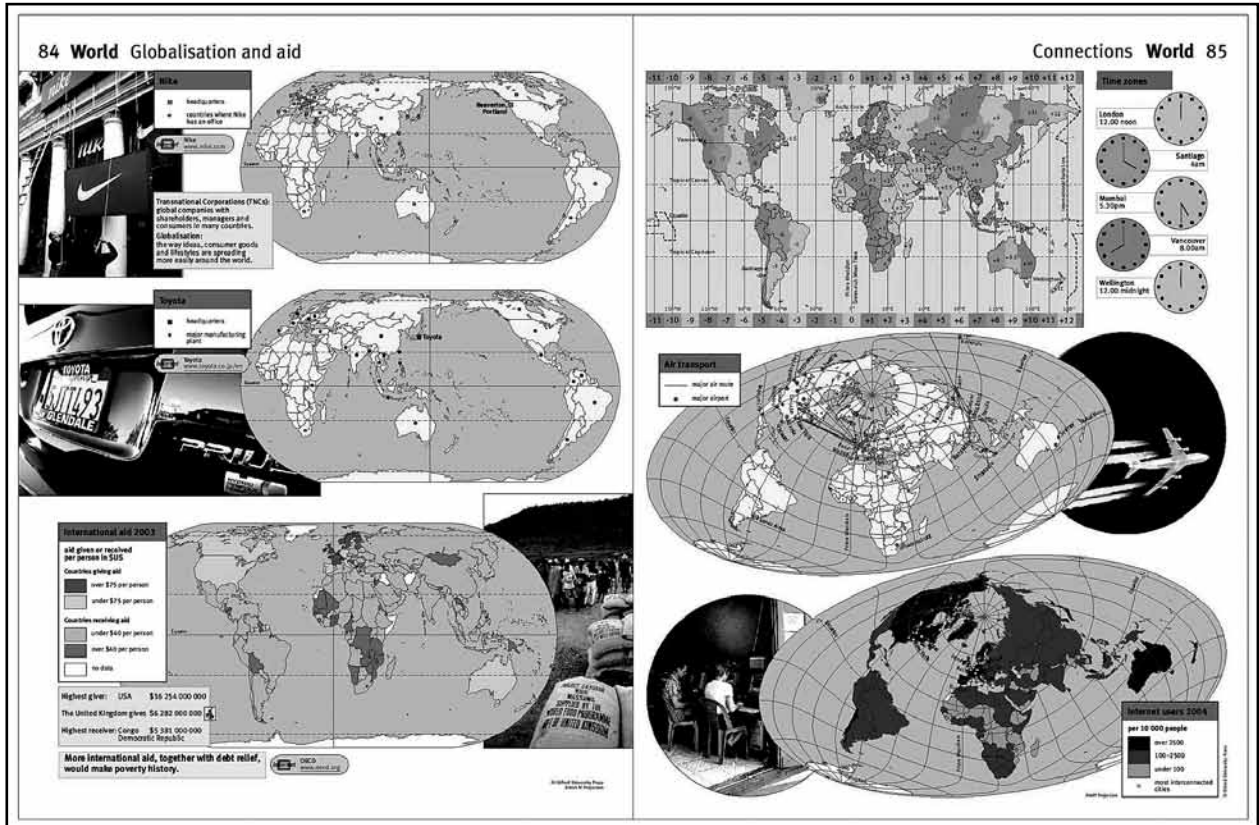
ტეგრაცია საქართველოს ნებისმიერი ხელისუფლების პრიორიტეტულ სტრატეგიული ამოცანა უნდა იყოს. აუცილებელია ამგვარი ინტეგრაციისათვის შესაბამისი თეორიული ბაზის მომზადება და ამ თვალსაზრისით სასურველად მიგვაჩნია საქართველოს მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენელთა მონაწილეობით მეგაპროექტის შემუშავება პირობითი სახელწოდებით, “ევროპაში დაბრუნება: ნაბიჯები საქართველოს ევროკავშირში ინტეგრაციის გზაზე”. ეს პროექტი შეიძლება, შემდეგ ბლოკებს მოიცავდეს: ეკონომიკა; პოლიტიკა (სახელმწიფო, სამართალი, საზოგადოება); სოციალური სფერო; კულტურა; რელიგია და ეკლესია; ეროვნული საკითხი; ავტონომიები.

მეგაპროექტის ჩარჩოებში უნდა შემუშავდეს უმნიშვნელოვანესი ეკონომიკური და სოციალური მაჩვენებლების კომპენზაციის კრიტერიუმებთან დაახლოების ვადების ოპტიმიზებული და პესიმიზებული სცენარები, რესურსები და შემსრულებლები.

მეტად საინტერესოა ის ინტეგრაციული ვარიანტი, რაც ითვალისწინებს სამხრეთ კავკასიის სამი ქვეყნის ეკონომიკური გაერთიანების (“სამხრეთ კავკასიური საერთო ბაზრის”) შექმნას და ამ გზით თითოეული ამ ქვეყნის ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესში ჩართვას. საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში სისტემური რეფორმების გატარებით საქართველომ უნდა მოახერხოს რეგიონული ლიდერის ადგილის დაკავება და გამყარება. ის გარემოება, რომ ევროკავშირის ასოცირებული ხუთი ქვეყნიდან სამი სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოა, ნათლად მიგვაჩვენებს, რომ ევროპა სამხრეთ კავკასიის რეგიონს ერთიანობაში მოიაზრებს და ამ რეგიონის შიგნით ეკონომიკური ინტეგრაციის გამყარება უაღრესად პერსპექტიული საქმეა. ანგარიშგასწავლია ის გარემოება, რომ ევროპული სტრატეგიების მიერ სამხრეთ კავკასიის რეგიონი ხშირად განიხილება ცენტრალური აზიის უაღრესად საინტერესო რეგიონთან ურთიერთკავშირში, რაც კიდევ უფრო აფართოვებს მოსალოდნელი ინტეგრაციის ჩარჩოებს. სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოთა პოლიტიკა უნდა ემყარებოდეს პრინციპს – “დავების გადაჭრიდან მყარი ინტეგრაციისაკენ”. ამკარაა, რომ ამგვარი პროცესების განხორციელება მეტად რთულია, მაგრამ ისიც ცხადია, რომ მის გარეშე ძალიან ძნელი იქნება გლობალიზაციაში თითოეული ქვეყნის წარმატებული მონაწილეობა.

ყოველივე ზემოაღნიშნული, შე-

ეხება საქართველოს განვითარებისათვის აუცილებელ გარედან მომდინარე იმპულსებს, რასაც ამჟამად გლობალიზაცია განსაზღვრავს. არანაკლებ მნიშვნელოვანია მთელი რიგი საშინაო ამოცანების წარმატებით გადაწყვეტა. ეს ამოცანებია: საერთაშორისო მასშტაბით კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოება და მისი გასაღების ახალი ბაზრების მოძიება, მაღალტექნოლოგიური და მეცნიერებატევადი წარმოების განვითარება, გარე შოკების მიმართ მდგრადი ეკონომიკური სისტემის შექმნა. რა პარადიგმის საფუძველზეა შესაძლებელი ამ ამოცანების გადაჭრა? აღნიშნულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ საქართველოს ეკონომიკის ფუნქციონირება, სახელმწიფო დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე, ხორციელდებოდა განვითარების ინერციული მოდელის ჩარჩოებში. იგი ემყარებოდა ძველი დროიდან შემორჩენილ კავშირებსა და პოტენციალს. ამასთან ერთად, საქართველოს დღევანდელი ეკონომიკა არის შემოსავლებზე ორიენტირებული სისტემა, რაც არ გამოირჩევა მაღალი ეფექტიანობით. თეორიული თვალსაზრისით, ასევე მნიშვნელოვანია პასუხი გაეცეს კითხვას, თუ რა გზით უნდა წარიმართოს საქართველოს ეკონომიკური განვითარება - ძველი სტრუქტურების აღდგენა-შენარჩუნებით თუ პრინციპულად ახალი სტრუქტურების შექმნით? ძველ სტრუქტურებს რაც შეეხება, მასზე ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს პროფ. ლ. ჩიქავას ნაშრომში - “ინოვაციური ეკონომიკაში” - მოყვანილი მონაცემები: “საქართველოს მანქანათმშენებლობასა და ლითონდამამუშავებელ მრეწველობაში 1986-1996 წლებში 10 წლამდე ლითონმჭრელი ჩარხების ხვედრითი წილი 45,6-იდან 18,2%-მდე შემცირდა, ხოლო 10 წელზე მეტი ასაკისა, შესაბამისად, 21,1-იდან 31,9%-მდე გაიზარდა. ასეთივე ტენდენცია შეიმჩნეოდა საწნეს-სამჭედლო მონწყობილობებშიც: 10 წლამდე მონწყობილობის ხვედრითი წილი 52,5%-იდან 20,8%-მდე შემცირდა, 10 წელზე მეტი ასაკისა კი, შესაბამისად, 49,8%-იდან 79,2%-მდე (მათ შორის 20 წელზე მეტი ასაკისა - 20%-იდან 31,7%-მდე გაიზარდა). ამ ნეგატიურმა ტენდენციამ კიდევ უფრო ინტენსიური ხასიათი შეიძინა მომდევნო (1997-2005 წ.წ.) პერიოდში” (ლ. ჩიქავა. ინოვაციური ეკონომიკა, თბ., 2006, გვ. 258). ეკონომიკის განვითარების მეორე გზა გულისხმობს მოდერნიზაციას, ანუ ყოველგვარი გარდამავალი ფორმების გარეშე მაღალი ტექნოლოგიების გა-

მოყენებას და ინოვაციური გარღვევის მოხდენას. როგორც პროფ. ი. სამსონი მიუთითებს, ეკონომიკური მეცნიერების მიხედვით, თანამედროვე განვითარება „შეიძლება წარმოდგენილ იყოს როგორც კონკურენტული განვითარების ერთი ეტაპიდან მეორეზე გადასვლის პროცესი. ეს პროცესი გულისხმობს ფაქტორებზე ორიენტირებული ეკონომიკიდან (რომელიც ეფუძნება ბუნებრივ ან გარე ფინანსურ რესურსებს და იაფ მუშახელს) ჯერ ინვესტიციებზე ორიენტირებულ ეკონომიკაზე (რომელიც ეფუძნება მწარმოებლურ კაპიტალდაბანდებებს), ხოლო შემდეგ ინოვაციებზე ორიენტირებულ ეკონომიკაზე (რომელიც ეფუძნება ადამიანის გონებრივ შრომას და ინოვაციურ საქმიანობას) გადასვლას“ (ი. სამსონი, განვითარების გზის ძიება: საქართველოს ამოცანები. ჟურნ. "საქართველოს ეკონომიკური ტენდენციები", 2006, მარტი, №4, გვ. 73).

პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის მიმდინარე ეტაპზე საქართველოში ნოვაციური ეკონომიკაზე გადასვლის მნიშვნელობას კიდევ უფრო აძლიერებს სულ ცოტა ორი ფაქტორი: პირველია თანამედროვე მსოფლიო ბაზრის კონიუნქტურა. უნდა აღინიშნოს, რომ ამჟამად მსოფლიო საბოლოო ენერგეტიკული ბაზრის ტევადობა დაახლოებით 740 მლრდ დოლარია, მაღალტექნოლოგიური ბაზრისა კი - 2.9

ტრლნ დოლარი. ექსპერტთა შეფასებით უახლოესი 15-20 წლის მანძილზე ამ ბაზრის მოცულობა მიაღწევს 9.6 ტრლნ აშშ დოლარს. მეორე ფაქტორი უკავშირდება ევროკავშირის ეკონომიკაში საქართველოს ინტეგრირების ვადებს. კერძოდ, არსებული ტექნოლოგიების ბაზაზე მოსახლეობის ერთ სულზე ნომინალური მშპ-ს მიხედვით საქართველო ევროკავშირის დღევანდელ დონეს რომ გაუთანაბრდეს, მას 35 წელი დასჭირდება.

საქართველოს ეკონომიკის ნოვაციურ რელსებზე გადაყვანის პრობლემა საკითხთა ორ ჯგუფს უკავშირდება: პირველი, რა შესაძლებლობები არსებობს დღეს საქართველოში ამის განსახორციელებლად და მეორე, რა მექანიზმებით არის შესაძლებელი ამის მიღწევა. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მაღალტექნოლოგიური, მაღალმეცნიერული წარმოების მთავარი რესურსები განათლება და მეცნიერებაა.

შუა საუკუნეებში, კერძოდ კი XII საუკუნეში საქართველოში დაარსდა გელათისა და იყალთოს აკადემიები, სადაც მსმენელები თეორიულ განათლებასთან ერთად პრაქტიკულ ცოდნასაც იღებდნენ. განათლების საკმაოდ მაღალი დონე იქნა მიღწეული საბჭოთა წყობილების პირობებში. პრაქტიკულად მოისპო წერა-კითხვის უცოდინარობა, სტუდენტებისა და საშუალო სკოლის მოსწავლეთა შეფარ-

დებითი რაოდენობით საქართველოს მონინავე პოზიციები ეკავა არა მხოლოდ სსრ კავშირში, არამედ მსოფლიოშიც. სწორედ ამ პერიოდში შეიქმნა საგანმანათლებლო პოტენციალი, რაც XXI საუკუნის დასაწყისში შემდეგ მონაცემებში აისახა: “ 2002 წლისათვის 15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობის წერა-კითხვის მცოდნეობის დონემ საქართველოში თითქმის 100%-ს მიაღწია და ამ მაჩვენებლით მსოფლიოში პირველი ადგილი დაიკავა... რაც შეეხება განათლების დონის ინდექსს, 2002 წლისათვის იგი საქართველოში 0,89-ს უდრის, რაც მსოფლიო საშუალო მაჩვენებელზე (0,76) 13 პუნქტით მაღალია” (ლ. ჩიქავა. ინოვაციური ეკონომიკა, გვ. 287-288.).

საზოგადოების სისტემურმა გარდაქმნამ და გლობალიზაციამ გამოიწვია გარემოს უაღრესად სწრაფი ცვალებადობა, რამაც თავის მხრივ, დღის წესრიგში დააყენა პიროვნების უნარჩვევებზე აქცენტების გადატანა, მასში ისეთი თვისებების წინა პლანზე წამოწევა, როგორიცაა: კრეატიულობა, დამოუკიდებლობა, ინიციატივა, პასუხისმგებლობა და ა.შ. ამასთანავე, განათლება თანამედროვე პირობებში ადამიანის სოციალური ფუნქციის რეალიზაციასაც გულისხმობს. განათლების რეფორმირების მთავარ ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს ამ სფეროში დაგროვილი პოზიტიური გამოცდი-

ლებისა და გლობალიზაციით ნაკარ-
ნახევი ნოვაციების სიმაღლი და ამის
საფუძველზე - საერთაშორისო შრო-
მის ბაზრისათვის კონკურენტუნარი-
ანი მუშახელის მომზადება. არანაკლები
მნიშვნელობა აქვს განათლების მეშვე-
ობით დემოკრატიული საზოგადოების
სრულფასოვანი წევრის, საკუთარი
ქვეყნის პატივოვანი მოქალაქის აღზრ-
დას. განათლების პროცესს უწყვეტი
ხასიათი უნდა ჰქონდეს და განსაკუთ-
რებული ყურადღება ექცეოდეს საზო-
გადოების ინფორმაციული მომზადე-
ბის დონის ამაღლებას. დღეს ინფორ-
მაცია ადამიანის არსებობის მესამე
ფორმაა მატერიალსა და ენერგიასთან
ერთად. ისეთი ქვეყნების გამოცდილე-
ბა, როგორიცაა ფინეთი და ირლანდია,
ადასტურებს, რომ შედარებით პატარა
და მცირე რესურსების მქონე ქვეყნებ-
საც ეძლევათ წარმატების შანსი, თუკი
ისინი სწორად განსაზღვრავენ საკუ-
თარი განვითარების პრიორიტეტებს
და გაატარებენ მეცნიერულად დასა-
ბუთებულ ეკონომიკურ და ტექნოლო-
გიურ პოლიტიკას.

საქართველოში მეცნიერების გან-
ვითარების სფეროში გასული საუკუ-
ნის 90-იანი წლების დასაწყისამდე საკ-
მაოდ მდიდარი გამოცდილება არსე-
ბობდა, რასაც ადასტურებს მრავალი
მონაცემი. კერძოდ, 1990 წლისათვის
საქართველოში 29 ათასი მეცნიერი
მუშაობდა. მათ შორის 1400 მეცნიერე-
ბის დოქტორი, ხოლო 11 ათასზე მეტი
მეცნიერების კანდიდატი იყო. საქარ-
თველოს მეცნიერებათა აკადემიის
ინსტიტუტებში კვლევით საქმიანობას
ენეოდა 6 ათასამდე მეცნიერი, მათ შო-
რის 450-მდე მეცნიერების დოქტორი
და 3 ათასამდე მეცნიერების კანდიდა-
ტი, ფუნქციონირებდა 131 სამეცნიე-
რო დაწესებულება, მათ შორის 115 სა-
მეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი და 4
საპროექტო-საკონსტრუქტორო ორ-
განიზაცია. პოსტკომუნისტურ პერი-
ოდში განვითარებულმა პროცესებმა
ყველაზე მეტად მეცნიერებაზე იმოქ-
მედა. 2007 წლისათვის საქართველოში
სამეცნიერო დაწესებულებათა რაო-
დენობა 92-მდე შემცირდა. მათ შორის
სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტე-
ბია – 73, ხოლო საპროექტო-საკონსტ-
რუქტორო ორგანიზაციები საერთოდ
გაუქმდა.

იმავე პერიოდში მეცნიერ-მუშაკ-
თა რაოდენობა ცალკეული სამეცნიე-
რო სფეროს მიხედვით თითქმის განა-
ხევრდა. ამასთან ერთად შეიმჩნეოდა
მეცნიერთა “დაბერების” პროცესი.
კერძოდ, 1990 წელს სამეცნიერო-
კვლევით დაწესებულებებში მეცნი-
ერ-თანამშრომელთა განაწილება ასა-
კის მიხედვით ასეთი იყო: 35 წლამდე

ასაკის-47,8%; 51-65 წლის-30,8%; 65
წელზე მეტის-23,4%. 2006 წლისათვის
ეს მაჩვენებლები შესაბამისად: 36,2%;
36,6% და 27,2%-ს შეადგენდა.

მეცნიერების ასეთი “სტაგნაცია და
დეგრესია” მრავალი მიზეზით იყო გა-
მოწვეული. მათ შორის, ჩვენი აზრით,
გადაწყვეტი იყო ამ სფეროს მიმართ
ხელისუფლებაში ჩამოყალიბებული
საფუძველშივე მცდარი მოსაზრება,
რომ პატარა, ღარიბ და პოსტკომუნის-
ტური ტრანსფორმაციის სიძნელე-
ებით დატვირთული ქვეყნისათვის ფუნ-
დამენტური კვლევების ჩატარება და
მასზე ფინანსების გამოყოფა ზედმეტი
ფუფუნებაა. თითქოსდა ჩვენი საქმეა
სხვის მიერ მიღებული შედეგების მხო-
ლოდ გამოყენება. ამ იდეოლოგიიდან
გამომდინარე, მოქმედებდა მეცნიე-
რების “ნარჩენების” პრინციპით დაფი-
ნანსების პრაქტიკა. 2005 წელს საქარ-
თველოში მეცნიერებაზე სახელმწიფო
ბიუჯეტიდან გამოყოფილმა დაფი-
ნანსებამ შეადგინა 21 მლნ ლარი. აქვე
უნდა შევნიშნოთ, რომ საქართველოში
მეცნიერება ამჟამად, ისე როგორც წი-
ნათ, ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯე-
ტიდან. 2006 წელს აღნიშნულმა თანხამ
შეადგინა 18,2 მლნ ლარი, რაც მშპ-ს
0.15% (2005) და 0,13% (2006) იყო. შე-
დარებისათვის აღვნიშნავთ, რომ იგი-
ვე მაჩვენებელი იაპონიაში შეადგენდა
3%-ს, აშშ-სა და გერმანიაში – 2,7%-ს,
საფრანგეთში – 2,5%-ს, დიდ ბრიტა-
ნეთში – 2,4%-ს რუსეთში – 1,2%-ს, ყა-
ზახეთში – 1.1%-ს და ა.შ.

ევროპის (ფინეთი და ირლანდია)
და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის (სამ-
ხრეთ კორეა, სინგაპური, ჰონგკონგი)
ბოლო 10-15 წლის გამოცდილება ნათ-
ლად გვიჩვენებს, რომ მათ შთამბეჭ-
დავ ეკონომიკურ შედეგებს მიაღწიეს
მეცნიერებასა და განათლებაზე დამ-
ყარებული ინოვაციური ეკონომიკის
განვითარების გზით. ამ გამოცდილე-
ბის გათვალისწინებით აუცილებელია
საქართველოში ინოვაციური ეკონო-
მიკის ჩამოყალიბება და განვითარება
ქვეყნის არა მხოლოდ ეკონომიკური,
არამედ ზოგადად ეროვნულ-სახელმ-
წიფოებრივი განვითარების სტრატე-
გიის პრიორიტეტულ მიმართულებად
იქცეს. უნდა ჩამოყალიბდეს “ეროვ-
ნული ინოვაციური სტრატეგიული
ინიციატივის” მეგა-პროექტი და ის
დაიყოს ცალკეულ პროექტებად. კერ-
ძოდ, შეიქმნას პროექტი პირობითი
სახელწოდებით “ინოვაციური საქარ-
თველო-2025” და იგი განხორციელ-
დეს შემდეგი ქვე-პროექტების სახით:
ინტელექტის ინსტიტუციონალიზაცია
და კაპიტალიზაცია; სტრატეგიული
აზროვნებისა და ხედვის რეაბილიტა-
ცია; ინოვაციური კულტურის ჩამო-

ყალიბების ხელშეწყობა; ეფექტიანი
საგანმანათლებლო სისტემის შექმნა;
მეცნიერების განვითარების ინსტიტუ-
ციონალურ-სამართლებრივი, ორგა-
ნიზაციული და ფინანსურ-ეკონომი-
კური უზრუნველყოფა.

აღნიშნული მეგა-პროექტის ჩარ-
ჩოებში შეიძლება გამოიყოს 3 ეტა-
პი და თითოეულის ხანგრძლივობა
განისაზღვროს 5 წლის ვადით. პირ-
ველ ეტაპზე უნდა შეიქმნას კოგნი-
ტურ-ინოვაციური ეკონომიკისათვის
აუცილებელი ინსტიტუციონალური
გარემო. ეს პროცესი უნდა განხორ-
ციელდეს ქვეყანაში მაკროეკონომი-
კური სტაბილიზაციის მიღწევის ფონ-
ზე. მეორე ეტაპზე უნდა მოხერხდეს
კოგნიტურ-ინოვაციური ეკონომიკის
სრულფასოვანი ფუნქციონირები-
სა და ეკონომიკური ზრდის დაწყება
პრინციპულად ახალ ტექნოლოგიურ-
ორგანიზაციულ საფუძველზე. მესამე
ეტაპზე უნდა განხორციელდეს მაღალ
ტექნოლოგიებსა და წარმოების ქსე-
ლურ ორგანიზაციაზე დამყარებული
უმაღლესი სოციალურ-ეკონომიკური
ეფექტიანობის მქონე სისტემის ფუნ-
ქციონირება, რომელიც უზრუნველ-
ყოფს: ა) ქვეყნის კონკურენტუნარი-
ანობას გლობალური ეკონომიკის მასშ-
ტაბით; ბ) საქართველოს მოქალაქეთა
ცხოვრების მაღალ სტანდარტებს.

მოკლედ განვიხილოთ ზემოაღნიშ-
ნული მეგა-პროექტის პირობები და
რესურსები. პირობებს მიეკუთვნება:
თვისობრივად ახალი სამართლებრივი
ორგანიზაციული და ფინანსურ-ეკო-
ნომიკური მექანიზმების შექმნა; რეგი-
ონალურ და გლობალურ ტექნოლოგი-
ურ ალიანსებში აქტიური ჩაბმა.

განსაკუთრებული ყურადღება
უნდა მიექცეს ინოვაციური ეკონომი-
კის განვითარების რესურსების ანა-
ლიზს. საქართველოში ჯერ კიდევ
შემორჩენილი ინტელექტუალური
პოტენციალი, მაღალკვალიფიციური
სამეცნიერო და ტექნიკური მუშაკე-
ბის სახით, წარმოადგენს ინოვაციური
ეკონომიკის ჩამოყალიბების აუცილე-
ბელ, თუმცა არასაკმარის პირობას.
ძალიან მნიშვნელოვანია სოლიდური
ინვესტიციების განხორციელება იმ
თანამედროვე მაღალ ტექნოლოგიებ-
ში, რომელთა გარეშეც შეუძლებელია
ინოვაციური ეკონომიკის არსებობა.
მსოფლიოში ამჟამად აპრობირებუ-
ლია მაღალი ტექნოლოგიების დანერ-
გვის რამდენიმე მოდელი, რომელიც
გულისხმობს როგორც უცხოური კა-
პიტალის მოზიდვას, ასევე სამამულო
კაპიტალის მოზიდვასაც მაღალი
ტექნოლოგიების სფეროში. პირველი
მოდელი ითვალისწინებს უცხოური
მოწინავე ტექნოლოგიების ათვისე-

ბას და მათ გადაცემას ადგილობრივი ფირმებისათვის, ანუ ე.წ. "ნოუ-ჰაუს" მეთოდი. მეორე მოდელი გულისხმობს ტრანსნაციონალური კომპანიების (ტეკ) ნახალისებას და მხარდაჭერას ქვეყნის შიგნით, რათა მათ შემოიტანონ კაპიტალი, ახალი ტექნოლოგიები, წარმოების მართვისა და ორგანიზაციის მონივნავე მეთოდები. ამ შემთხვევაში ტეკ-ების საქმიანობა უპირატესად ორიენტირებულია ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის განვითარებაზე. ამასთანავე ამ მოდელის პრაქტიკაში გამოყენებისას უნდა გავითვალისწინოთ, რომ საექსპორტო სექტორი იზოლირებული არ აღმოჩნდეს ეკონომიკის სხვა სექტორებისაგან. პირიქით, ახალი ტექნოლოგიები, მენეჯმენტი და მარკეტინგი სწრაფად უნდა ვრცელდებოდეს მთელ ეკონომიკაში. მესამე მოდელი ითვალისწინებს მსხვილი ეროვნული კაპიტალის აკუმულაციას დიდ კორპორაციებში. განვითარებადი ქვეყნებიდან ამ მოდელის განხორციელება მხოლოდ სამხრეთ კორეამ მოახერხა ე.წ. "ჩეიბოლების", ანუ მსხვილი ინდუსტრიული სტრუქტურების საშუალებით. მეოთხე მოდელი გულისხმობს მცირე და საშუალო ზომის ინოვაციური საწარმოების (ფირმების) განვითარებას და ქვეყნის ეკონომიკაში მათი გადამწყვეტი როლის უზრუნველყოფას. ჩვენი აზრით, საქართველოსათვის ყველაზე უფრო ეს უკანასკნელია მისაღები.

მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ მცირე საწარმოები (ფირმები) უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს ინოვაციური ბიზნესის განვითარებაში. ეს პროცესი პირდაპირაა დაკავშირებული ეკონომიკის გლობალიზაციასთან და მოქცეულია ინდუსტრიულად განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის ფოკუსში. აშშ-ში დაახლოებით 25 მლნ მცირე და საშუალო საწარმო იღებდა საგადასახადო შეღავათებს, სპეციალურ კრე-

დიტებს, ქვოტებს სახელმწიფო შეკვეთებზე, უფასო მომსახურებას, მათ შორის საერთაშორისო მარკეტინგზე, კადრების მომზადებაზე. სახელმწიფო ხელს უწყობდა ფრანჩაიზინგს, მცირე ბიზნესისათვის აყალიბებდა ლიზინგურ და ვენჩურულ ფონდებს. კერძოდ, ისრაელის მთავრობა ეროვნული ვენჩურული ინდუსტრიის განვითარების ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პროგრამის ფარგლებში აფინანსებს 10 კერძო კომპანიის სასტარტო კაპიტალის 40%-ს. ჩილეში მეოთხედი საუკუნეა მოქმედებს ე.წ. "ჩილეს ფონდი", რომელშიც პარტნიორულ საფუძველზე მონაწილეობენ სახელმწიფო და კერძო კომპანიები. სხვადასხვა ქვეყნის მთავრობები ხელს უწყობენ პერსპექტიული ინოვაციური პროექტების შექმნას, დინამიკურად განვითარებულ ინოვაციურ ფირმებს და მათ სათანადო ფინანსურ-ეკონომიკური მომჭაღვრების შემდეგ ყიდვიან კერძო მფლობელებზე.

საქართველოში ინოვაციური ბიზნესის განვითარებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ეფექტიანად მოქმედი ეკონომიკის ჩამოყალიბებაში. იგი ხელს შეუწყობს სამუშაო ძალის მაქსიმალურ დასაქმებას, საზოგადოების სოციალ-ეკონომიკური და პოლიტიკური გარანტიის – საშუალო კლასის შექმნას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია მცირე ინოვაციური ბიზნესისადმი სახელმწიფოს აქტიური მხარდაჭერა, რაც შეიძლება განხორციელდეს შემდეგი მიმართულებებით: საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა; სპეციალური ბანკების ჩამოყალიბებისათვის ხელშეწყობა, რომლებიც შედარებით დაბალი საპროცენტო განაკვეთებით გასცემენ კრედიტებს მცირე და საშუალო ინოვაციურ საწარმოებზე; მცირე ინოვაციურ ფირმებზე გასაცემი კომერციული კრედიტების სახელმწიფო გარანტიების ინსტიტუტის შექმნა; საგადასახადო შეღავათების დანესება, რომელიც გულისხმობს

ამ ტიპის ფირმების გათავისუფლებას ყოველგვარი გადასახადებისაგან საქმიანობის საწყის ეტაპზე, აგრეთვე რეინვესტირებული მოგების გადასახადისაგან განთავისუფლებას; მცირე და საშუალო ინოვაციური საწარმოების წარმოებრივი ფონდების დაქირაბული ამორტიზაციის წესის შემოღება; აღრიცხვისა და ანგარიშგების პროცედურების მონესრიგება მცირე და საშუალო ინოვაციურ საწარმოებში, რაც პირველ რიგში, მათ გამარტივებას გულისხმობს; უცხოური კაპიტალის მოზიდვის სტიმულების მექანიზმის შექმნა, რაც ითვალისწინებს როგორც ზოგადად ქვეყანაში საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებას, ისე დამატებითი სტიმულების შემოღებას; ინოვაციური პროექტების დაფინანსებაში სახელმწიფოს ნილობრივი მონაწილეობა და მის განხორციელებასთან დაკავშირებული რისკების საკუთარ თავზე აღება; ინოვაციური მცირე ბიზნესისათვის აუცილებელი კადრების მომზადებისა და გადამზადების ეფექტიანი სისტემის შექმნა; ინოვაციური პროექტების საერთო ეროვნული ბანკის შექმნა და მისი მუდმივი განახლება; ახალგაზრდა მეცნიერთა მხარდაჭერის მიზნობრივი პროგრამების შექმნა და მათი სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსება; მეცნიერებისა და მაღალი ტექნოლოგიების ცენტრების, ტექნოპარკებისა და ტექნოპოლისების ჩამოყალიბება.

ამრიგად, სახელმწიფო უნდა გამოვიდეს ინოვაციური ეკონომიკის განვითარების მთავარი კატალიზატორის როლში და უნდა შექმნას თანამედროვე ინოვაციურ-კოგნიტური ეკონომიკური სისტემა, რაც საქართველოს საშუალებას მისცემს ღირსეულად შევიდეს გლობალურ ეკონომიკაში, შეავსოს ის ნიშები თუ "სამომხმარებლო თაროები", რომლებიც სხვა სახელმწიფოების მიერ ჯერ კიდევ დაკავებული არ არის.

ANNOTATION

CHALLENGES OF GLOBALIZATION AND SOME PROBLEMS OF GEORGIAN ECONOMY DEVELOPMENT

E. Mekvabishvili

Complex and resistant character of Globalization is discussed in the article. It is noted that Globalization causes a range of challenges in front of Georgian Economy is standing for now. The main Challenge links to the possible perspective in what way the country will develop in the future, as a developed country. It will only perform a transit function in

Global Economy or manage to create high technological and innovative economy of a postindustrial age.

Not only perspectives, but necessity and possibility of the second way in the reality of Georgia are proved in the article.

Some concrete directions of formulating cognate-innovative economic system are formed.